

**ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И
МЕНТОРА ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију</p> <p>23.3.2012. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду</p>
<p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Проф. др Драган Коковић - ментор, редовни професор за ужу научну област социолошких дисциплина (предмети: социологија културе, социологија образовања), изабран у звање редовног професора 7.11.1992. године, Филозофски факултет, Универзитет Нови Сад.2. Проф. др Божо Милошевић, редовни професор за ужу научну област социолошких дисциплина, изабран у звање редовног професора, 18. 11. 1996., Филозофски факултет, Универзитет Нови Сад.3. Проф. др Коста Јосифидис, редовни професор за ужу научну област макроекономија, Економски факултет, Суботица, Универзитет Нови Сад.4. Проф. др Ђокица Јовановић, редовни професор за ужу научну област социологија културе, Филозофски факултет, Универзитет у Београду.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Владимир Цветковић</p> <p>2. Датум и место рођења, општина, Република: 06.03.1971. Ниш, Република Србија</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 2001. Варшава – Пољска; Централно-европски универзитет / Ланкастер универзитет (Central European University / Lancaster University). Назив магистарске тезе: <i>Улога медија у обликовању економске културе у Србији у процесу транзиције.</i></p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: друштвене науке, социологија</p>

5. Приказ научних и стручних радова са оценом:

1. Цветковић, В. Са маргина: Роми и занимања, монографија, Пунта, Ниш 2003. М42

Књига је настала као резултат истраживања ромске популације у три града у Србији, Нишу, Прокупљу и Пироту. Имајући у виду типично лош социо економски положај ромске мањине у Србији рад се првенствено бави специфичностима културног обрасца вазаног за економске активности посматраних заједница. Однос према раду, ставови, и перципирана правила које социјално окружење намеће припадницима ромске заједнице су теме на основу којих су поменуте ромске заједнице представљене. Домаћинства која су на маргинама друштва, односно чији чланови никада нису имали релативно стално и стабилно запослење, такође су и домаћинства код којих обрасци економске културе не помажу индивидуама да на ефикасан начин искористе формалне и неформалне канале социјалне и економске промоције – односно, ови културни модели не управљају понашање индивидуа у правцу учења вештина потребних да би се у ширем социјално-економском контексту успело.

2. Цветковић, В. Социјални контекст и жилавост ромске културе, чланак, у: часопис „Теме“, Универзитет у Нишу, јануар 2008, Ниш. М24

Ромски културни образац се у свакодневном животу често доживљава као један од ослонаца и извора предрасуда према Ромима. Иако не експлицитно жилавост и херметичност овог обрасца су најчешће карактеристике које се налазе у позадини манифестованих предрасуда, као подразумевано стање или карактеристика ромских заједница. Анализа резултата истраживања у три града у јужне Србије поставља претпоставку жилавости и херметичности културног обрасца у шири социо-културни контекст и указује на разлике у затворености обрасца које су уочљиве између заједница које егзистирају у различитим окружењима.

3. Цветковић, В. Serbian Society and Gun Culture, [Српско друштво и култура оружја], чланак, у: часопис „Социологија“, април-јуни, 2006, Београд. М24

Овај текст истражује да ли је „култура оружја“ једна од карактеристика српског друштва. Први део рада обрађује неке теоријске приступе и ближе представља шта се подразумева под појмом „култура оружја“. Анализирано је неколико различитих приступа овом питању. Концепт коришћен у раду садржи три основне компоненте културе оружја: систем позитивних веровања; социјални симболи отеловљени у оружју; агенти носиоци културе оружја. Други део текста предочава резултате из истраживања о малом и лаком наоружању, спроведеном 2004 у Србији. Резултати су анализирани према теоријском оквиру предложеном у првом делу рада.

4. Цветковић, В. Балканске вредносне матрице и културне вредности Европске Уније или: Компатибилност балканских културних образаца са

вредностима Европске Уније, (са Ђокицом Јовановићем), чланак у: Друштвене промене, културни и етнички односи и евроинтеграцијски процеси на Балкану, Институт за социологију, Филозофски факултет, Ниш, 2004, Ниш. М45

Транзиција европских пост комунистичких земаља поред одбацивања болшевизма/необолшевизма као друштвеног и институционалног уређења готово у потпуности је обележена и опредељењем за приступ Европској Унији. Грађани ових земаља транзицију, сасвим разумљиво, доживљавају као помак ка бољим платама, бољим условима рада и већем благостању. Међутим, подједнако важан а вероватно и тежи аспект транзиције, јесте проблем културних образаца и прихватања вредности које стоје иза пројекта званог Европска Унија, често остаје потпуно занемарен. У овом раду се бавимо проблемом вредности и ставова грађана Бугарске, Србије и Македоније у односу на вредности карактеристичне за Европску Унију, и последицама које затечено стање има.

5. Цветковић, В. - Internally displaced Roma, cultural shock and adaptation [Интерно расељени Роми, културни шок и адаптација], чланак, у: „Култура у процесима развоја, регионализације и евроинтеграција на Балкану“ Филозофски факултет, зборник, Ниш 2003. М45

Роми избеглице са Косова су једна од најдепривиранијих социјалних група у Србији. поред чињенице да је највећи део ових људи изгубио већину материјалних добара у власништву, вероватно је и тежа културна промена и шок као последица доласка у ново културно окружење. Културне вредности које су постојале на Косову показале су знатно другачијим од оних у Србији. Разлике у ставовима према послу, интерперсонални односи, концепт живота и породице, су аспекти у којима се читава разлика између рома из Ниша и оних са Косова. У овом раду аутор се бави културним разликама између рома из Ниша и избеглица са Косова, посебно у аспекту везаном за рад и економију.

6. Цветковић, В. - Social changes and changing role of mixed households in Serbia [Друштвене промене и променљива улога мешовитих домаћинстава у Србији], чланак, у: часопис „Социологија“ април-јун 2002, Београд. М24

Сваки конкретан социјални поредак се ослања на одређене елементе у социјалној структури. У случају Србије у последњој деценији двадестог века значајну улогу играла је група људи која је заузимала две социо-економске позиције, радничку и сељачку. Владајући режим у Србији, и сам базиран на националистичким елементима пронашао је савезника у овој групи. Овај рад се бави позицијом и променом улога поменуте групе из такозваних мешовитих домаћинстава, и могућности промена након избора 2000.

7. Цветковић, В. - Education and motivation of Roma, чланак, у: Зборник Филозофског факултета, Косовска Митровица, 2003. М53

Рад се првенствено бави улогом културног миљеа заједнице, кроз степен подршке који деца имају као припадници ромске заједнице и породице у оквиру конкретне заједнице. Подршка о којој је реч оличена је у вредносној структури која обезбеђује психолошку стабилност деце, али такође и одраслих,

афирмишући образовање као пожељно и корисно. Овај комплекс интерних фактора је такође посматран и у односу на екстерне факторе (оне који почивају на карактеристикама ширег социо-културног окружења) као један од кључних фактора који утичу на формирање ставова Рома према образовању, и консеквентно на побољшање социоекономске позиције ове етничке групе. Проблем је сагледан кроз анализу података прикупљених у три ромске заједнице, у Пироту, Нишу и Прокупљу.

8. Цветковић, В. Media Responsibility of Politicians in Serbia [Medijska odgovornost političara u Srbiji], чланак, у: часопису „Теме“, Универзитет у Нишу, 1-2 2001, Ниш. М24

Последња деценија двадестог века показала је сву бруталност медијске манипулације друштвом. Једна од основних карактеристика тог периода је цензура, за коју се испоставило да је наслеђе којег је врло тешко решити се. Овај текст се бави проблемом јавних политичких наступа политичара у Србији након петооктобарских промена. Показало се да политичари новог поретка у Србији имају тенденцију да користе неке навике и моделе понашања карактеристичне за репресивни систем пре промена. Ове тенденције су најизраженије када је реч о политички осетљивим темама као што је откриће масовних гробница, а реакције политичара који апелују на новинарску аутоцензуру могу имати дугорочне негативне последице на културу јавне речи.

9. Цветковић, В. Компјутерски посредована комуникација – социјалне консеквенце, текст презентован на конференцији InESS у Нишу 2001. године, и објављен на CD-у колекцији радова са конференције. М63

Овај рад се бави неким од најтипичнијих ефеката интернет технологије на друштво, као и новитетима, проблемима и недоумицама које се јављају. У првом делу су представљене неке од најбитнијих карактеристика интернет комуникација са становишта индивидуалног корисника, и посредно са социо-културног аспекта. У кратким цртама дат је осврт и на утицај који технологија има на индивидуалне когнитивне процесе и карактер социјално конструисане стварности. Други део ставља фокус на виртуелни простор и карактеристике социјалног живота група које у виртуелном простору егзистирају. Трећи део бави се променама и проблемима са којима се „стварно“ друштво суочава у ери интернета и виртуелне стварности. Коначно, обрађена проблематика је у кратким цртама сагледана из перспективе специфичности транзиционих друштава.

III ОБРАЗЛОЖЕНИ КРИТЕРИЈУМИ И РАЗЛОЗИ НА ОСНОВУ КОЈИХ СЕ ЗАСНИВА ПОЗИТИВНА ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

С обзиром да је кандидат успешно завршио магистарске студије и одбранио магистарску тезу и да се перманентно бави научним радом, Комисија заснива позитивну оцену да је кандидат подобан да приступи изради пријављене теме докторске дисертације.

IV ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА ИЛИ ПРЕДЛОГ НОВОГ МЕНТОРА

С обзиром на дугогодишњи рад и искуство потенцијалног ментора у научној области предложене теме докторске дисертације, као и на радове научно-стручног карактера као референце потенцијалног ментора, Комисија сматра да је проф. др Драган Коковић подобан за ментора пријављене теме докторске дисертације кандидата мр Владимира Цветковића.

V ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ (до три странице куцаног текста)

1. формулације назива тезе (наслова)

Назив докторске дисертације гласи: *Економска култура у Србији: културни обрасци, институције и легитимизацијски механизми* и прецизно је формулисан.

3. предмета (проблема) истраживања

Распад СФРЈ као крај једног друштвено-политичког поретка поставио је као приоритет пред земље сукцесоре, укључујући и Србију, редефинисање и реорганизацију уређења друштва. Промена у погледу величине територије, подељене новим границама и баријерама, промена социјалног и културног контекста, који се такође смањило као последица територијалне дезинтеграције, транзиција и њен политички, увођење парламентарне демократије и политичког плурализма, и економски, заокрет ка доминантно тржишној економији, аспект, пружиле су основни контекст у коме се поменуто редефинисање и реорганизација одвијала. Опште виђење транзиције код великог дела политичке, стручне и лаичке јавности не само на Балкану већ и у источној Европи и шире карактерисало је уверење да ће нове политичке, грађанске и економске слободе довести до економског и општег друштвеног просперитета. Специфична варијанта овог виђења указивала је да су поменуте слободе не само потребан већ и довољан услов, и да ће уклањање стега социјалистичког друштвено-политичког система, ослободити индивидуалне и друштвене потенцијале. Међутим, након првог таласа оптимизма испоставило се да нове, политичке и економске институције, директно имплементирани, нису довољне да покрену друштва на жељени начин и у жељеном правцу.

Поред условно речено екстерних фактора на које друштво у принципу нема велики утицај, попут недостатка неопходног капитала да се подстакне развој, појавила се и друга група фактора. Виђења, односно интерпретације догађаја, вредносне оријентације, очекивања, модели понашања, дубоко укорењени у култури друштва, испоставило се, представљају једнако важан унутрашњи фактор у процесу промена. Ова група фактора, која се помаља из културе друштва, представља аутентично социолошки предмет истраживања и тема је којом се бавим на случају Србије.

Интересовање за економски аспект транзиције у Србији наметнуло се као резултат више запажања: промена својинских односа из државне и друштвене својине у приватну довела је у питање темељне етичке принципе и норме праведности; редистрибуција моћи се делом дешавала кроз конверзију

политичког у економски капитал, доводећи у питање стварни степен промена у односу на стари систем; један од најзначајнијих извора анксиозности и несигурности код грађана у транзиционим земљама је промена везана за посао, држава је престала бити гарант запослења; однос између колективних и индивидуалних права и одговорности такође је доведен у питање. Уместо очекиваног економског просперитета који је требало да буде последица напуштања социјализма, јачања тржишне привреде и увођења капитализма, дошло је до значајног погоршања економског положаја грађана, и до појаве унутардруштвених тензија по разним основама.

Чини се да се један од основних недостатака транзиције у Србији манифестовао у недостатку јасно формулисаних идеја које би грађанима помогле да се снађу у новим околностима, идејама које би ослањајући се на постојеће културно наслеђе промовисале нове вредности и моделе понашања адекватне новим околностима. Непостојање консензуса око основних социо-културних питања, како Нешковић у *Србија између прошлости и будућности* (1997) истиче, обележило је почетак транзиције у Србији. Грађани су у политичкој понуди имали да бирају између практично три опције које су почивале на три различите традиције: Западни про-демократски отворени концепт; Српско православље, наглашавајући важност корена и националног идентитета; Социјализам и инсистирање на историји након другог светског рата.

Интересовање за приступ проблематици економских промена у друштву са становишта културе у темељима је социологије као науке. Данас класично дело Макса Вебера *Протестантска етика и дух капитализма* указује на везу између конкретних културних образаца, економског просперитета заједница, и развоја капитализма као друштвено-економског поретка којег карактеришу посматрани културни обрасци. Протестантски концепти световног аскетизма, позива и предодрђености ималу су важну улогу у креирању и подржавању капиталистичког дух, као неопходног предуслова акумулације капитала и рационализације рада. Еквивалентни културни елементи који би довели до истих или сличних резултата чини се нису карактерисали српско друштво последњих деценија.

Проблем који кандидат жели да обради тиче се односа између формалних и неформалних институција које уређују економску страну живота српског друштва, то јест, однос између формалних и неформалних институција и доминантних културних образаца који чине економску културу у Србији. Као полазна основа овог истраживања кандидат се позива на одређење Макла Портера који економску културу дефинише као скуп веровања, ставова и вредности који носи економске еktivности, организације и друге институције (Culture Matters, 2000). Ово одређење сужава поље посматрања на специфичну групу социјалних феномена, али конкретан теоријско-методолошки приступ ослањао би се у значајној мери и на социологију знања онако како је изложена у књизи *Социјална конструкција стварности*, Питера Бергера и Томаса Лукмана (1991). Овакав приступ нуди двојаку предност: омогућава интеграцију резултата разнородних теоријских приступа у јединствену целину; и нуди термилошко-концептуални оквир погодан за прецизинују операционализацију проблема којим се бавим са становишта економске културе.

Предлог концептуализације предмета и проблема почива на неколико запажања и принципа.

Као прво, промена друштвеног поретка одвија се кроз успостављање новог формално-институционалног оквира, што подразумева укидање старих и формирање нових институција, кроз на пример закон о политичким партијама, или уређење права на својину, које ће подржати нове политичке и економске односе. Нове институције захтевају сопствене механизме легитимизације који припадницима друштва јасно указују на разлоге оправданости нових институција и њихову повезаност са већ постојећим системом институција и културних образаца. У том смислу су за позиционирање и функционисање формалних институција у реалном друштву изузетно значајне неформалне институције као и шири културни контекст. Коначно, саме институције нису монолитне друштвене творевине јер инкорпорирају у једну целину већи или мањи број културних елемената, па се могу посматрати и као специфичне артикулације културе једног друштва.

Друго, култура са својим формалним и неформалним институцијама, обрасцима и симболима представља и механизам који припадницима друштва омогућава да препознају релевантне чињенице неопходне за свакодневни живот. На тај начин култура поставља референтни оквир стварности за припаднике културне заједнице. Оваква, социјално креирана, стварност поседује унутрашњу логику и конзистентност, као нешто што је очигледно и неупитно за припаднике заједнице. Како Бергер и Лукман указују промене које доводе у питање унутрашњу логику и конзистентност ће се сусрести са отпором. Транзиција се тако појављује и као феномен са значајном конотивном и когнитивном димензијом и последицама.

Треће, проучавање друштвене динамике, односно промене друштвених институција и културних образаца подразумева временску перспективу. Историјски контекст незаобилазан је за разумевање институционалних промена и културних образаца, јер може указати на специфичан еволуциони пут конкретне институције као и на који начин она учествује у формирању социјално конструисане стварности.

Четврто, институције прописују правила која се односе на конкретне индивидуе и групе у конкретним друштвеним ситуацијама. Значајне импликације овога су: институционални поредак једног друштва кореспондира социјалној структури, односно конкретним групама и њиховом међусобном одосу; и у исто време описује конкретне групе, права и обавезе, и симболички систем који их карактерише. У истраживачком смислу, ово значи да су социјалне групе и појединци који им припадају, као носиоци културних образаца и институционалних елемената, примарни предмет посматрања.

4. познавања проблематике на основу изабране литературе

Ставови и схватања у области односа културе и институција са једне, и економије са друге стране су у великој мери разуђени првенствено различитим теоријским и концептуалним приступима, а у много мањој мери у налазима и резултатима. По речима Кристијана Велцела потпредседника пројекта светског истраживања вредности (www.worldvaluessurvey.org) закључци до којих је овај тим дошао, поклапају се са налазима другог великог светског истраживања под вођством Герта Хофстедеа (Културне консеквенце: поређење вредности,

понашања, институција и организација међу нацијама), иако се темеље на другачијим концептуалним оквирима. Hofstede, G. (2001). Ова разноликост приступа евидентна је и прегледима који се могу наћи у публикацијама: Harrison E. L. Huntington, P. S. (eds.) (2000), Smelser, N.J., and Swedberg, R., (eds.) (1994), и Fligstein (2001).

Уочљив је консензус око става да између културе, друштвених институција и економских активности и резултата постоји значајна веза, као и да тржишне економије егзистирају у различитим културним и институционалним окружењима: North, D. C. (2002) и Turner-Hampden, C. Trompenaars, A. (1993), и Kay, J. (2004).

Такође, уочљив је и нагласак да је историјски контекст незаобилазна компонента у проучавању односа између културе и економије једног друштва, што је констатација присутна у горе наведеним радовима али у делима која се баве пост-социјалистичком транзицијом попут Elster, J., Offe, C., Preuss U. K. (1998).

5. циљева истраживања

Два су основна циља истраживања: дефинисање теоријско-интерпретативног оквира адекватног за објашњење економских феномена са становишта социологије културе; и боље разумевање релација између формалних и неформалних институција са једне, и ширег културно-економског контекста карактеристичног за српско друштво, са друге стране.

Очекивани резултати су: дефинисан теоријско-методолошки инструмент погодан за истраживање културно-економских промена у Србији; утврђени основни услови који су довели до настанка и одржавања типичних културних образаца везаних за економску праксу присутну у српском друштву, као и права и обавезе које ови обрасци прописују; утврђивање у којим околностима тржиште као друштвена институција чија је улога уређење економских активности и односа има примат, а у којим је примат дат неким другим институцијама, као и које су то друге, формалне или неформалне институције.

6. очекиваних резултата (хипотезе)

На основу предмета свог истраживања, колега Цветковић је пошао од основних претпоставки.

- Српско друштво не поседује кохерентан културни систем који је компатибилан са економијом заснованом на тржишним принципима и

- Српско друштво у својој историји није било суочено са потребом да креира такав културни систем, иако је формирало неке фрагменте тржишно погодних културних образаца.

Кандидат сматра да постоји кохеренција двају подсистема (културног и економског) и да је она значајна из следећих разлога: „Зато што већа усагалшеност, односно хармонија културних образаца, води јасној артикулацији полазишта и циљева, и омогућава друштву формулисање недвосмислених начина и механизма којима би се од полазишта дошло

до циљева.“ (стр. 12) У овом случају, циљеви су успостављање тржишно оптимальног, или ефикасног, економског поретка. Кохеренција се, овде, повезује са тржишним принципима, па, колега Цветковић наглашава: „Прво питање у вези са овим је шта су ти принципи? Под тржишним принципима првенствено подразумевам постојање правила којих индивидуални учесници морају да се придржавају. Та правила имају бихејвиоралне консеквенце које је непосредно могуће опазити у понашању тржишних актера, а посебно у ставивима и вредностима карактеристичним за актере.“ (стр. 13).

Што се друге претпоставке тиче, полази се од чињенице да, због историјски обликованих услова друштвеног живота (вековна доминација азијског начина производње и културе која није познавала западноевропски културни динамизам у периоду новог века) у Србији није формиран тржишни систем. А и када су тржишни принципи пословања почели да делују у Србији то је било знатно касније но што се то десило у Централној и Западној Европи.

Са методолошке стране, рад се темељи на примени концептуалног (теоријско-методолошког) оквира у анализи резултата двају истраживања спроведених у Србији 1989. и 2003. године. Рад је тако могуће сагледати кроз три целине. У првој целини аутор гради и развија сопствени теоријски оквир на темељима институционалне социологије, социологије сазнања и економије. У другој целини користећи такав теоријски оквир осврће се на историјски развој Србије као незаобилазну одредницу порекла и развоја институција и културних образаца Србије данашњице. Коначно из овог теоријског оквира аутор развија и девет категорија на основу којих изводи статистичку анализу резултата поменутих емпиријска истраживања у потрази за променама које су се десиле непосредно пре, и након транзиције.

7. плана рада

1. Преглед литературе и дефинисање теоријског оквира, писање поглавља – 3 месеца
2. Тестирање применљивости теоријско-методолошког оквира, корекције текста – 1 месец
3. Анализа историјских извора и писање – 3 месеца
4. Преглед, селекција и обрада података за анализу стања од 2000. године до сада у Србији – 3 месеца
5. Писање трећег дела дисертације – 1 месец
6. Консултације и коначне корекције текста – 1 месец

Укупно: 12 месеци

8. метода и узорка истраживања

Анализа историјских података укључујући и статистичку евиденцију, као и анализа релевантних постојећих друштвених истраживања спроведених у

Србији.

9. места, лабораторије и опреме за експериментални рад

Место, лабораторија и опрема за рад нису од пресудног утицаја на резултат истраживања, односно расположиви рачунарски (хардверски и софтверски) капацитети су адекватни за израду предметне докторске дисертације.

10. методе статистичке обраде података и осталих релевантних података

Није применљиво.

VI ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ:

Комисија предлаже Наставно-научном Већу Филозофског факултета у Новом Саду да прихвати пријаву теме докторске дисертације под називом *Економска култура у Србији: културни обрасци, институције и легитимизацијски механизми*, а да кандидату мр Владимиру Цветковићу одобри израду докторске дисертације.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Драган Коковић,
редовни професор - ментор

Проф. др Божо Милошевић,
редовни професор

Проф. др Коста Јосифидис,
редовни професор

Проф. др Ђокица Јовановић,
редовни професор
